

Varhaislapsuuden erokokemukset altistavat mielenterveyden häiriöille läpi elämän

## Sotalasten psyykinen hyvinvointi aikuisiällä

**Toisen maailmansodan** aikana noin 80 000 suomalaislasta lähetettiin ilman vanhempiaan evakkoon ulkomaille, pääosin Ruotsiin ja Tanskaan. Olot evakossa vaihtelivat, mutta kaikki evakuoidut sotalapset kokivat varhaislapsuudessaan eron molemmista vanhemmistaan. Koska suurin osa lapsista palasi sodan loppua Suomeen, he joutuivat kokemaan kaksi merkittävää erokokemusta: eron sekä biologisista että kasvattivanhemmistään.

Kehityspsykologian tutkimusryhmämme Helsingin yliopiston käyttäytymistieteiden laitoksessa on tutkinut yhteistyössä THL:n kanssa sotalapsuuden aiheuttamien varhaisen erokokemusten vaikutuksia aikuisiän terveyteen Helsingin syntymäkohortin jäsenillä. Syntymäkohortti muodostuu 13 345:stä vuosina 1934–1944 HYKS:n naistenklinikassa ja Kätilöopiston sairaalassa syntyneestä lapsesta (1, 2). Heitä on seurattu rekisteritietoja hyödyntäen myöhäsaikaisuuteen asti. Tämän lisäksi noin 2 000 jäsenen osajoukko on osallistunut eri seurantatutkimuksiin, joissa on tutkittu terveyttä ja kognitiivisia päättelysuoritusaitoja yksilötutkimus- ja ryhmätestausmenetelmin. Kohortin jäsenistä 1 781 oli evakuoitu keskimäärin 4,7 vuoden iässä, keskimäärin 1,8 vuoden ajaksi. Tiedot evakuoinneista sekä lasten lähtö- ja paluupäivämääristä saatiin Kansallisarkiston rekistereistä, mikä mahdollisti pitkittäisen tutkimusotteen.

12 747 kohortin jäsenen joukossa toteutetussa tutkimuksessamme osoitimme, että vanhemmistaan eroon joutuneilla sotalapsilla on aikuisiällä suurentunut riski sairaalahoitoon johtaneisiin tai kuolinsyynä rekisteröityihin mielenterveyden häiriöihin (2). Erityisesti aikuisiän päihdehäiriöiden ja persoonallisuushäiriöiden riskit olivat suurentuneet (1, 2). Persoonallisuushäiriöiden riski oli erityisen suurentunut, jos ero vanhemmista tapahtui ensimmäisen viiden elinvuoden aikana (1).

**1794** Yleisesti ero vanhemmista vaikutti mielenter-

veyden häiriöiden riskiin erityisesti niillä lapsilla, joiden lähtöperheen sosioekonominen asema oli korkea (2). Niillä sotalapsilla, joiden lähtöperheen sosioekonominen asema oli korkea, sekä persoonallisuus-, päihde-, mieliala- että psykoosihäiriöiden riski oli merkittävästi suurentunut verrattuna saman sosioekonomisen ryhmän ei-evakuoituihin verrokkeihin.

Toisessa osatutkimuksessa tutkimme varhaisen erokokemusten vaikutuksia masennusoireisiin 61 vuoden iässä 1 658 tutkimuskohortin jäsenen joukolla (3). Sotalapsilla oli ei-evakuoituja verrokkeja enemmän masennusoireita myöhäsaikaisuudessa. Pidemmät erokokemukset vanhemmista olivat yhteydessä suurempaan masennusoireiden määrään.

Tutkimuksemme osoittavat varhaisen erokokemuksen vaikutusten ulottuvan laajemminkin psykologiseen hyvinvointiin. Miehillä yli kahden vuoden mittaiset erokokemukset ennustivat heikompaa psykososiaalista toimintakykyä 64 vuoden iässä (4). Miespuoliset sotalapset suoriutuivat myös ei-evakuoituja verrokkeja heikommin kognitiivisista päättelysuoritusaitteista 20 ja 69 vuoden iässä (5, 6). Sodasta johtuneet varhaiset erokokemukset olivat myös yhteydessä heikompaan sosioekonomiseen menestymiseen aikuisiällä ja pitkäkestoisiin muutoksiin aivojen stressisäätelyjärjestelmän, hypotalamus–aivolisäkelisämunuainen-akselin toiminnassa (7).

Myös Isosta-Britanniasta evakuoitiin toisen maailmansodan aikaan lapsia ilman vanhempiaan. Näiden evakuointien vaikutuksia jälkikasvun psyykkiseen hyvinvointiin on tutkittu retrospektiivisin tutkimusmenetelmin (8, 9). Tutkimukset ovat osoittaneet erityisesti 4–6 vuoden iässä tapahtuneiden evakuointien altistaneen masennukselle ja ahdistushäiriöille aikuisiällä (8). Myös aikuisiän läheisten vuorovaikutussuhteiden laatu oli heikentynyt näillä varhaiskehityksessään vanhemmistaan eroon joutuneilla evakuoituilla (9).

Varhaisia erokokemuksia vanhemmista ta-  
pahtuu huomattavissa määrin myös nykyaika-  
na muun muassa vanhempien kuoleman, avio-  
eron, vankilaan tai sairaalaan joutumisen sekä  
adoptioiden seurauksena. Yksi laajalti tutkittu  
ihmisryhmä ovat romanialaiset orpokoteihin  
syntymähetkellään joutuneet lapset. Näillä  
syntymästä lähtien vanhemmistaan eroon jou-  
tuneilla lapsilla on havaittavissa huomattavaa  
vuorovaikutuskehityksen vaikeutumista sekä  
merkittävästi suurentunut lapsuusiän interna-  
lisoivien ja ekternalisoivien mielenterveyden  
häiriöiden riski (10).

Sotalasten evakuoitien tavoitteena oli suo-  
jella lapsia sodan vaaroilta. Myöhäisempinä  
vuosikymmeninä kasaantunut tutkimustieto  
eri tutkimuskohorteista on kuitenkin osoit-  
tanut varhaisten stressikokemusten, jollaisia  
muun muassa varhaiset erokokemukset van-  
hemmista ovat, vaikuttavan pitkäkestoisesti  
mielenterveyden kehitykseen (10, 11, 12, 13).  
Tutkimustuloksemme osoittavat sotalapsuu-  
den varhaisilla erokokemuksilla olevan laajem-  
minkin läpi aikuisiän negatiivisia vaikutuksia

mielenterveyteen ja psykologiseen hyvinvoin-  
tiin (1, 2, 3, 4, 5, 6).

Vaikka tutkimustulokset osoittavat varhai-  
sen stressin selkeät, kauaskantoiset ja altistavat  
haitalliset terveysvaikutukset, ei ole tarkoi-  
tuksenmukaista syyllistää lasten vanhempia  
tai poliittisia päättäjiä evakuoinneista, jotka  
toteutettiin sen aikaisen parhaan tiedon perus-  
teella. Ennemmin tulokset osoittavat meille  
vanhemmistaan eroon joutuneiden lasten  
muodostavan riskiryhmän mielenterveyden  
häiriöiden kehittymiselle. Tällaisia riskiryh-  
miä tunnistamalla voidaan mahdollisesti tule-  
vaisuudessa paremmin suunnitella ehkäiseviä  
interventioita niitä erityisesti tarvitseville. ■



**MARIUS LAHTI, PsT**  
Helsingin yliopisto,  
käyttäytymistieteiden laitos

**SIDONNAISUDET**  
Ei sidonnaisuuksia

#### KIRJALLISUUTTA

1. Lahti M, Pesonen AK, Räikkönen K, ym. Temporary separation from parents in early childhood and serious personality disorders in adult life. *J Pers Disord* 2012;26:751–62.
2. Räikkönen K, Lahti M, Heinonen K, ym. Risk of severe mental disorders in adults separated temporarily from their parents in childhood: the Helsinki birth cohort study. *J Psychiatr Res* 2011;45:332–8.
3. Pesonen AK, Räikkönen K, Heinonen K, Kajantie E, Forsén T, Eriksson JG. Depressive symptoms in adults separated from their parents as children: a natural experiment during World War II. *Am J Epidemiol* 2007;166:1126–33.
4. Alastalo H, von Bonsdorff MB, Räikkönen K, ym. Early life stress and physical and psychosocial functioning in late adulthood. *PLoS One* 2013;8:e69011.
5. Pesonen AK, Räikkönen K, Kajantie E, ym. Intellectual ability in young men

separated temporarily from their parents in childhood. *Intelligence* 2011;39:335–41.

6. Pesonen AK, Eriksson JG, Heinonen K, ym. Cognitive ability and decline after early life stress exposure. *Neurobiol Aging* 2013;34:1674–9.
7. Pesonen AK, Räikkönen K, Feldt K, ym. Childhood separation experience predicts HPA axis hormonal responses in late adulthood: a natural experiment of World War II. *Psychoneuroendocrinology* 2010;35:758–67.
8. Rusby JS, Tasker F. Long-term effects of the British evacuation of children during World War 2 on their adult mental health. *Aging Ment Health* 2009;13:391–404.
9. Rusby JS, Tasker F. Childhood temporary separation: long-term effects of the British evacuation of children during World War 2 on older adults' attachment styles. *Attach Hum Dev* 2008;10:207–21.
10. Bos K, Zeanah CH, Fox NA, Drury SS,

McLaughlin KA, Nelson CA. Psychiatric outcomes in young children with a history of institutionalization. *Harv Rev Psychiatry* 2011;19:15–24.

11. Norman RE, Byambaa M, De R, Butchart A, Scott J, Vos T. The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis. *PLoS Med* 2012;9:e1001349.
12. Varese F, Smeets F, Druker M, ym. Childhood adversities increase the risk of psychosis: a meta-analysis of patient-control, prospective- and cross-sectional cohort studies. *Schizophr Bull* 2012;38:661–71.
13. Veijola J, Läärä E, Joukamaa M, ym. Temporary parental separation at birth and substance use disorder in adulthood. A long-term follow-up of the Finnish Christmas Seal Home Children. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 2008;43:11–7.